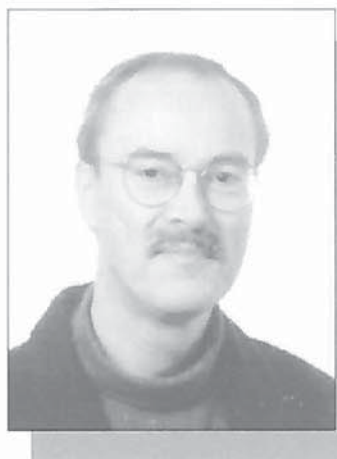

KRONIKKEN

Om biskoppen og arvesynden

Debatten om det engelske sprogs indflydelse på dansk

Bent Preisler

Professor, dr.phil. Institut for sprog og kultur,
Roskilde Universitetscenter

I skrivende stund er jeg ved at forberede mit indlæg til Dansk Sprognævns konference om det engelske sprogs indflydelse på dansk (21.3.1998 på Schæffergården). Efter i nogle år at have arbejdet med de holdninger i befolkningen til hhv. dansk og engelsk som betinger denne indflydelse, føler jeg mig i nogen grad afklaret omkring de sociale og psykologiske mekanismer som fører til brug af engelsk i den danske hverdag og til en påvirkning af især ordforrådet i dansk. Til gengæld har jeg fortsat problemer med at forstå det spørgsmål der - som angivet i konferencens titel - er kernen i debatten, nemlig hvorvidt det engelske sprogs indflydelse på dansk er noget 'godt eller skidt'. Jeg finder kort sagt at indflydelsen fra engelsk på én gang er noget 'godt', noget 'skidt', og at spørgsmålet er meningsløst!

„Godt“

Det engelske sprogs indflydelse på dansk er noget 'godt' for såvidt som den afspejler noget helt afgørende for et lille land hvis fremtid afhænger af dets evne til at markedsføre sig selv i den store verden: en meget stor del af danskerne er dygtige til engelsk. Den almindelig opfattelse af danskerne som dygtige til engelsk viser sig bl.a. ved at mange internationale produkter markedsføres i Danmark uden at firmaerne vil ofre penge på at oversætte reklamer (og somme tider endda brugsanvisninger) til dansk. Men danskerne er også gode til selv at bruge engelsk, hvilket er en forudsætning for at man spontant er i stand til f.eks. at låne ord og udtryk fra engelsk mens man iøvrigt er i færd med at tale dansk (kodeskift). Dette generelt høje sprogfærdig-

hedsniveau skyldes en blanding af en solid engelsktradition i uddannelses-systemets fremmedsprogsundervisning og en høj grad af international orientering både i uddannelsessystemet og i befolkningen som helhed. Når engelsk ikke påvirker sprog som f.eks. italiensk og spansk i nært samme omfang som eksempelvis de nordiske, så skyldes det først og fremmest at uddannelses-systemets engelskundervisning i disse lande (af holdningsmæssige såvel som sprogtypologiske årsager) ikke formår at sætte den almindelige befolkning i stand til at forstå og bruge engelsk i samme grad som i de skandinaviske. Kort sagt har det engelske sprogs indflydelse på dansk den forudsætning - som den ene af sine forudsætninger - at den formelle fremmedsprogsundervisning (engelsk ovenfra) fungerer effektivt over for det store flertal af unge der uddanner sig til et arbejdsliv i en internationaliseret verden.

„Skidt“

Det engelske sprogs indflydelse på dansk er derimod 'skidt' for de ca. 20% af den voksne danske befolkning som af den ene eller anden grund har haft sparsom eller slet ingen berøring med engelsk ovenfra, og som derfor har ringe eller intet kendskab til engelsk. Udviklingen har gjort denne gruppe i befolkningen til en ny type funktionelle analfabeter, når de må opgive at læse og forstå de almindeligste tekster i deres danske hverdag - i medierne, reklamerne, skiltningen osv. - hvadenten det er centrale enkeltudtryk, sætninger eller hele teksten der er på engelsk. I forvejen regner vi med at Danmark har

over 400.000 'almindelige' funktionelle analfabeter, og deres problem er naturligvis blevet større som følge af indflydelsen fra engelsk. De engelsksvage har en høj gennemsnitsalder - flertallet er i alderen 50-75 år - og det er den almindelige opfattelse at problemet nok vil uddø sammen med den generation som gik i skole på et tidspunkt hvor engelsk ikke spillede den rolle i skolen og i samfundet som det gør i dag. Dette er en fejlagtig opfattelse. Gruppen tæller også mange yngre mennesker, og hvert år kommer der tusinder af unge til, som har forladt skolen tidligt efter kun at have fået et minimum af engelskkundskaber. De er skoletrætte, eller de har lidt nederlag i skolen eller i de boglige fag. Mange indvandrerbørn er vokset op i kulturelle enklaver hvor de har været isoleret fra den kontakt med det engelske sprog som præger de fleste danske børns hverdag, og de klarer sig derfor dårligere i engelsktimerne end gennemsnittet af de danske. Det er en almindelig psykologisk mekanisme at mennesker ikke bryder sig om at blive mindet om, endsige skilte med, deres nederlag, og meget tyder på at de engelsksvage - i lighed med mange 'almindelige' funktionelle analfabeter - er en tavs gruppe, som skammer sig over deres handicap, og som derfor forsøger at ignorere det engelske islæt i dagligdagen. Men samtidig bliver den smule engelsk de måske trods alt kunne da de forlod skolen hurtigt glemt. For mænds vedkommende forsvinder en ubrugt fremmedsproglig kompetence i 40-50-årsalderen, for kvinder noget før. Hermed har vi en ubrudt cyklus som bl.a. bevirker at vi konstant vil have en stor gruppe mid-

aldrende og ældre hvis muligheder for oplysning og kulturel udfoldelse - i en tidsalder hvor hele verden kommer direkte ind i folks stuer via de elektroniske medier - er begrænset af at de ikke har et minimum af engelskkundskaber.

Engelsk er motiveret nedefra

Imidlertid handler den aktuelle debat om det engelske sprogs indflydelse på dansk stort set ikke om de to aspekter af denne indflydelse som jeg netop har berørt. Den handler derimod om det engelske sprogs påvirkning af dansk ordforråd og idiomatik, med henblik på at afklare om der måske bør træffes sprogpoltiske foranstaltninger til beskyttelse af det danske sprog. Men i denne betydning er spørgsmålet om hvorvidt indflydelsen fra engelsk er noget 'godt eller skidt' efter min bedste overbevisning *meningsløst*. Dette skyldes (1) at spørgsmålet kun tager sigte på sprogets indholdsfunktion, uden at tage højde for dets sociale og integrative funktioner; og (2) at spørgsmålet i kraft heraf forudsætter at det engelske sprogs indflydelse på dansk kan reguleres ovenfra, f.eks. gennem en sprogpoltisk indsats i modersmålsundervisningen eller gennem indgreb i mediernes sprogbrug. Men indflydelsen fra engelsk overalt i det danske hverdagsprog - selvom den har engelsk ovenfra som forudsætning - er først og fremmest *motiveret nedefra* via sprogets sociale og integrative funktioner. Engelsk er værdisymbol for store dele af den brede befolkning, især unge mennesker, med de anglo-amerikansk-orienterede subkulturer som udgangspunkt. Nogle af subkulturernes værdi-

symboler - som indgår i subkulturens *stil* - er velkendte, f.eks. hiphop'ernes omvendte kasketter, rockernes rygmærker og punkernes mohawk-frisure. Disse stilelementer symboliserer typisk *oprør* mod det hegemoniske samfund, og en konsekvent tilegnelse af subkulturens stil giver *status* i subkulturen. Det vigtigste stilelement/værdisymbol er det engelske sprog, især fordi det (med varierende ordforråd) deles af alle de anglo-amerikansk-orienterede subkulturer. Dermed er brugen af engelsk en del af den subkulturelle identitet, og udbredes via subkulturens kollektive disciplinering. Subkulturen har sine konsekvente udøvere, som således er dens højstatuspersoner og eksperter. Men de fleste unge er under påvirkning af en eller flere af de anglo-amerikansk-orienterede subkulturer, som marginale eller eklektiske udøvere (*wanna-be's*), når de klæder sig i hiphop-tøj, køber techno-musik, går til rap-koncerter, spiller Dungeons and Dragons på computer - og bruger engelsk i deres danske talesprog.

Engelsk søges reguleret ovenfra

I den standende debat forsøger en akademisk elite nu, udelukkende med henvisning til sprogets indholdsfunktion - ud fra en blanding af ordforrådsmæssige og æstetiske principper - at vurdere om der er 'brug for' et bestemt engelsk udtryk, eller om der er for mange 'overflødige' anglicismer. Spørgsmålet om for eller imod minder således om biskoppens holdning til arvesynden (han er nærmest imod): Kodeskift til engelsk har en social og integrativ funktion for store dele af den brede be-

folkning, og denne indflydelse fra engelsk nedenfra er ganske upåvirkelig af det hegemoniske samfunds sproglige dannelsesidealer.

Betyder det så at det danske sprog er truet? Nej - sproget er aldrig statisk, og en indlånstrøm fra et bestemt kulturelt kraftcenter i en periode er en ganske normal foreteelse i et livskraftigt sprogs evige forandring. Men selv hvis sproget *var* truet, ville redningsforsøg af den type der har været nævnt være *symptombehandling*: Det engelske sprog følger naturnødvendigt med den almindelige amerikanisering af dansk kultur. Hvis man vil af med den sproglige påvirkning, må man stoppe den kulturelle indflydelse fra U.S.A. Det er nok mere realistisk at søge at sikre gennem kulturpolitiske tiltag at danske kulturelle domæner ikke som udtryk for et internationaliseret marked, bliver domineret af engelsk - ved f.eks. at støtte ikke bare film, hvor instruktøren

er dansk, men også film hvor sproget er det.

Hvad gør vi i mellemtiden ved de engelsksvages problem? Mit bedste bud er en storstilet voksenuddannelseskampagne. De engelsksvage kan lide at se fjernsyn, og det er interessant at selv om gruppen tæller relativt mange som generelt er svage læsere, så er deres modstand mod at afskaffe underteksterne på udenlandske film og TV-programmer til fordel for eftersynkronisering med dansk tale næsten ligeså massiv som hos andre grupper. Denne motivation for at opleve det autentiske, selv om man som udgangspunkt ikke forstår sproget, burde udnyttes i et attraktivt og spændende efteruddannelsesprogram for TV, skræddersyet til netop denne gruppes behov i retning af at lære det minimum af engelsk der skal til for at klare sig i det internationaliserede *danske* samfund.
